

Marian Pastuszko

Szafarz Eucharystii

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 30/3-4, 29-48

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. MARIAN PASTUSZKO

SZAFARZ EUCHARYSTII

Treść: Wstęp. — I. Prawo dawne. — II. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. — III. Sobór Watykański II i przepisy posoborowe. — IV. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. — Zakończenie.

Wstęp

W Kościele rozróżnia się sprawujących Najświętszą Ofiarę i udzielających Komunii świętej. Sprawować Najświętszą Ofiarę, czyli celebrować ją, mogą jedynie biskupi i prezbiterzy. Natomiast udzielać Komunii świętej mogą nie tylko biskupi i prezbiterzy. Kto może udzielać Komunii świętej — to pytanie, na które damy odpowiedź, mając na uwadze prawo dawne, Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r., naukę Soboru Watykańskiego II i przepisy posoborowe oraz Kodeks Prawa Kanonicznego obecnie obowiązujący.

Kiedy rozprawiamy o szafarzu Eucharystii, chodzi nam tylko o godziwe Jej udzielanie. Ważnie bowiem udziela Komunii świętej ktokolwiek, jeśli tylko używa ważnie konsekrowanych postaci Hostii.

I. Prawo dawne

W czasie Ostatniej Wieczerzy Chrystus Pan własnymi rękami łamał i podawał Apostołom chleb przemieniony w Jego Ciało oraz kielich z winem przemienionym w Jego Krew (Mt 26, 26; Łk 22, 29; 1 Kor 11, 24). Po wniebowstąpieniu Chrystusa Pana Apostołowie trwali we wspólnocie, w Łamaniu Chleba i modlitwie (Dz, 2, 42). Ustanawiali też biskupów i starszych (prezbiterów; Dz 10, 17; Tit 1, 5), którzy urządzali eucharystyczną ucztę i rozdzielali Komunię świętą. Ustanowieni przez Apostołów diakoni w pierwotnej gminie chrześcijańskiej spełniają funkcje społeczne i liturgiczne (Dz 6, 26).

Przynajmniej od II wieku diakoni rozdzielają uczestniczącym w Łamaniu Chleba właśnie konsekrowany chleb, ale także konsekrowane wino oraz wodę, zaś nieobecny zanoszą Eucharystię do domów. Wyraźnie o tym wspomina św. Justyn (ok. 111/110—164/167, męczennik pochodzący z Palestyny)¹. Praktyka ta-

¹ *Apolog.* I, 66: „diaconi panem, vinem et aquam in quibus gratiae actae sunt unicuique praesentium participanda distribunt et ad absentes

ka istniała długo, bo według *Konstytucji Apostolskich* (8, 28, 2 z końca IV w.) diakon nie udziela chrztu ani nie błogosławi, ale przyjmuje błogosławieństwo od biskupa lub prezbitera. Nie składa też ofiary, ale gdy biskup lub prezbiter to czynią, on rozdziela Ją obecnym wiernym, przecież jednak nie jako kapłan, ale jako posługujący kapłanom², a więc w zależności od biskupa lub prezbitera. Podając do picia z Kielicha z Krwią Przenajświętszą diakon mówi: Krew Chrystusa — kielich życia³.

Dość wcześnie zaczęli spełniać funkcję szafarzy Eucharystii także subdiakon i akolici, a nawet wierni świeccy, jednak tylko przy udzielaniu Komunii świętej w domu. Tertulian (ok. 155 — ok. 220) wymienia jako szafarza Eucharystii przewodniczącego zgromadzenia eucharystycznego⁴, zaś *Konstytucje Apostolskie* (VIII, 13) — biskupa, który udzielając Komunii świętej mówi: „Ciało Chrystusa”⁵. Jednak gdy nie było kapłana lub diakona — szczególnie chorym i więźniom — mogli zanosić Komunię świętą akolici czy wierni świeccy. Znany jest fragment Listu Fagiusza o św. Tarsycjuszu, którego jako chłopca posłał po Eucharystię jego dziadek Serapion. Ten bowiem w czasie prześladowań zapał się Chrystusa, za co wykluczono go ze społeczności wiernych i nie dopuszczono do udziału w „Łamaniu Chleba”. Kiedy ciężko zachorował, zapragnął przyjąć Wiatyk. Kapłan akurat sam chorował i nie mógł udać się do chorego. Dlatego dał Eucharystię Tarsycjuszowi, żeby zaniósł Ją Serapionowi⁶.

Wierni świeccy zanosili Komunię świętą innym do domu, ale też sami sobie mogli udzielać Ciała Chrystusa. Wspomina o tym nie kto inny, jak sam papież Grzegorz Wielki (590—604). Według tego papieża św. Benedykt, przeczuwając zbliżającą się doń śmierć, udał się do kaplicy, gdzie posilił się Eucharystią⁷.

Do VIII wieku nie wydaje się zarządzeń synodalnych zakazujących wiernym świeckim udzielania Komunii świętej. Pod tym względem sytuacja zmienia się w IX wieku. Przyjmuje się, że od tego czasu zwyczajnym szafarzem Eucharystii staje się sam kapłan, z wykluczeniem innych duchownych⁸.

perferunt”, M. Michalski, *Antologia literatury patrystycznej*, t. I, Warszawa 1975, s. 97.

² M. Rouet de Journel, *Enchiridion Patristicum*, Barcinone 1959, n. 1236, p. 471.

³ M. Michalski, dz. cyt., t. II, Warszawa 1982, s. 354.

⁴ *De Corona*, III: Eucharistiae sacramentum... nec de aliorum manu quam praesidentium suminus: PL II 79.

⁵ M. Michalski, dz. cyt., t. II, s. 354.

⁶ Eusebius, *Historiae Ecclesiasticae libri decem*, VI, 246; PG XX,

⁷ Dialog II, 37: PL 76, 202.

⁸ L. A. Szafranski, *Teologia liturgii eucharystycznej*, Lublin 1978, s. 167.

Synod Paryski z 829 r. w kan. 45 zakazuje kobietom udzielania Komunii świętej⁹, ale nie zabrania tego czynić mężczyznom.

Kan. 2 Synodu w Reims (Remense) z 895 r. idzie dalej, bo zabrania tak kobietom jak i mężczyznom noszenia ze sobą Komunii świętej i udzielania Jej chorym. Do takich sytuacji dochodziło, kiedy niektórzy prezbiterzy chcieli się wyręczyć w trudzie zanieśienia Komunii świętej chorym właśnie wiernymi świeckimi. Synod zarzucił takim prezbiterom, że nie doceniają oni należycie Boskich tajemnic, co już jest naganne. Jeśli zaś prezbiterzy posługują się wiernymi świeckimi w zanoszeniu Komunii świętej chorym, to ich postępowanie jest bardzo niestosowne, godne potępienia i przestępcy winni być ukarani depozycją. Prezbiter bowiem ma obowiązek osobiście zaność choremu Eucharystię¹⁰.

Obiektywne znaczenie kan. 2 Synodu w Reims było niewielkie, ponieważ kanon ten regulował udzielanie Komunii świętej jedynie przez prezbiterów w tej diecezji, w której odbywał się synod. Przyjęcie normy ustalonej na tym synodzie w innych diecezjach zależało już od sąsiednich biskupów. Niemniej sama norma została sformułowana, czyli wiedziano, jaka winna być praktyka.

Uchwała Synodu w Reims została przyjęta do *Dekretu* (V, 20) Burcharda z Wormacji († 1025), zbioru znanego jako *Collatio Duodecim Partium* (P. V, 192, powstałego między 1020 a 1050 r.), do *Dekretu* (II, 39) i *Panormii* (I, 153) Iwona z Chartres († 1116), a wreszcie do *Dekretu* (c. 29 D. II de cons.) Gracjana - (ok. 1157), co świadczy najlepiej o jego aktualności w ciągu kilku wieków. A wraz z *Dekretem* Gracjana przetrwał on jako część *Corpus Iuris Canonici* do *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1917 r., ale ciągle jako prywatny i mający zakres prawa partykularnego, ponieważ żaden z wymienionych tu zbiorów nie został zatwierdzony przez Stolicę Apostolską jako zbiór urzędowy prawa powszechnego.

W późnym średniowieczu dochodzi do dalszego ograniczenia uprawnień co do udzielania Komunii świętej. Szafarzem zwyczajnym Komunii świętej jest nadal kapłan, ale może on godziwie udzielać Eucharystii, jeśli spełnia funkcję proboszcza, szczególnie gdy chodzi o Komunię świętą wielkanocną¹¹. Diakoni jako szafarze nadzwyczajni nie mogą udzielać Komunii świętej kapłanom¹² ani nawet w obecności kapłanów¹³, chyba że na ich zlecenie albo

⁹ Mansi XIV 565.

¹⁰ C. 29 D. II de cons. Kanon ten wzięty jest z kan. 2 Cons. Rotomag. z r. 650.

¹¹ C. 12 XV 38.

¹² Can. 18 Conc. Niceanum: c. 14 D. 93.

¹³ Can. 5 Cons. Arelat. II (443—452); H. Th. Bruns, *Canones Apostolorum et Conciliorum veterum saeculorum IV—VII*, 2 vol., Berolini 1839, t. II, p. 132.

gdy zachodzi taka konieczność¹⁴. Zakonnicy udzielający Komunii świętej duchownym lub wiernym świeckim bez specjalnego zezwolenia proboszcza mocą samego faktu popadają w ekskomunikę zastrzeżoną Stolicy Apostolskiej¹⁵. Natomiast wiernym świeckim od XIV i XV wieku nie pozwala się nawet dotykać Eucharystii, a to ze względu na szacunek dla konsekrowanych Postaci, połączony z obawą przed zbeszczeniem¹⁶.

Sobór Trydencki (1545—1563) potwierdził to, co wcześniej ustalono w Kościele i nie dokonał reformy przepisów dotyczących szafarza Komunii świętej. Stwierdził, że Chrystus Pan ustanowił widzialne kapłaństwo, a Apostołom oraz ich następcom przekazał władzę składania ofiary, dokonywania jej konsekracji, a także udzielania Ciała i Krwi Pańskiej¹⁷. Oświadczył też Sobór Trydencki, że w Kościele Bożym zawsze istniał taki obyczaj, że wierni świeccy przyjmują Komunię świętą od kapłanów, którzy sprawując Mszę świętą z własnych rąk przyjmują Eucharystię. Zwyczaj ten Sobór Trydencki uznaje za wywodzący się z tradycji apostoelskiej i zaleca utrzymanie go w mocy¹⁸. Równocześnie Sobór Trydencki zagroził wykluczeniem z Kościoła tym wszystkim, którzy utrzymują, że kapłanowi sprawującemu Mszę świętą nie wolno sobie samego komunikować¹⁹.

Po Soborze Trydenckim przepisy dotyczące szafarza Eucharystii nadal nie ulegały zmianie, bo i nie było takiej potrzeby. W tym okresie historii Kościoła częstotliwość przyjmowania Komunii świętej nieco zmniejszyła się ze względu na niektóre błędy teologiczne (kwietyzm) i nie dość dokładne zrozumienie nauki Kościoła o dyspozycjach wymaganych do przyjęcia Komunii świętej. Przyступаłym do Stołu Pańskiego stawiano bowiem tak wielkie wymagania, że rzadko kto mógł się na nie zdobyć²⁰.

Niemniej teologowie zastanawiali się, czy i jeśli tak, to w jakich okolicznościach może udzielić Komunii świętej duchowny niższych święceń lub wierny świecki. Chodziło przede wszystkim o możliwość udzielenia przez laika Wiatyku, ponieważ przyjęcie Go w niebezpieczeństwie śmierci jest nakazane prawem Bożym. Jeśli pod nieobecność kapłana wierny świecki nie mógłby udzielić Wiatyku zagrożonemu śmiercią, to następowałoby to z trzech racji:

¹⁴ Can. 18 D. 93: c. 13 D. 93.

¹⁵ C. 1 Clem. de privilegiis. Ekskomunika ta została zniesiona dopiero przez papieża Piusa IX (1846—1878).

¹⁶ R. Beraudy, *Le culte de l'Eucharistie en dehors de la Messe*, w: A. G. Martimort, *L'Eglise en priere*, Paris 1961, s. 44.

¹⁷ Sessio XXIII, cap VIII: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Basiłae 1962, p. 718 (Odtąd będę cytował: COD).

¹⁸ Sessio XIII, cap. VIII: COD p. 673.

¹⁹ Sessio XIII, can. 10: COD p. 674.

²⁰ Sytuacja, o której tu mówimy, uległa korzystnej zmianie za pontyfikatu św. Piusa X (1903—1914).

1. dlatego, że wierny świecki nie może dotykać Eucharystii,
2. ze względu na użycie (*usus*) sakramentu Eucharystii,
3. wreszcie dlatego, że istnieje taki zakaz z prawa Bożego.

Racja pierwsza nie może mieć decydującego znaczenia, ponieważ wierni przyjmowali Komunię świętą do rąk w przeszłości, dopóki nie zostało to zakazane. — Jeśli chodzi o drugą rację, to oczywiście należy założyć istnienie odpowiedniej dyspozycji u przyjmującego Eucharystię oraz jak największy szacunek dla przyniesionej i podanej Komunii świętej ze strony szafarza-laika. — Wreszcie trzecia racja nie może być przeszkodą do udzielania Komunii świętej przez wiernego świeckiego, ponieważ takie prawo Boże nie jest znane, a nawet wiadomo, iż do X wieku wierni świeccy niekiedy udzielali Komunii świętej²¹.

Z powyższego wolno wyciągnąć wniosek o stałym istnieniu w Kościele opinii, że w skrajnych okolicznościach nawet wierny świecki może udzielić Komunii świętej i to także sobie samemu. W tej sprawie wypowiedziała się Kongregacja Rozkrzewiania Wiary. Rozpatrywała przypadek, kiedy kapłan mógł sekretnie donieść Hostię więźniowi, ale udzielając mu Komunii świętej naraziłby się na niebezpieczeństwo. W tych okolicznościach wierny oczekujący na wykonanie na nim wyroku śmierci miał przed sobą dwie możliwości: powstrzymać się od przyjęcia Komunii świętej jako Wiatyku albo przyjmując ją z własnych rąk. Dnia 21 czerwca 1841 r. wspomniana Kongregacja opowiedziała się za drugą możliwością z tym zastrzeżeniem, żeby wykluczyć jakiegokolwiek lekceważenie czy brak uszanowania dla Najświętszego Sakramentu²².

Warunek postawiony przez Kongregację Rozkrzewiania Wiary w tych okolicznościach jest najzupełniej zrozumiały. Należałoby go przestrzegać nawet wówczas, gdyby Kongregacja nie wypowiedziała się w tej sprawie. Wiadomo bowiem, że Eucharystii należy się jak największa cześć tak ze strony szafarza, jak ze strony przyjmującego. Jednak pamiętając o oddawaniu najwyższej czci Chrystusowi obecnemu w Najświętszym Sakramencie nie wolno zapominać, że pragnie On umacniać nas Wiatykiem. Warto tu przytoczyć znane powiedzenie: *Sacramenta sunt propter homines*.

II. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.

KPK z 1917 r. jest kolejnym etapem ewolucji przepisów o szafarzu Eucharystii. Prawo dawne zostało w nim określone dokładniej, a przede wszystkim zachowano od wieków już znane

²¹ A. Lehmkul, *Theologia moralis*, vol. II, Friburgi Brisgovie 1887, n. 136, p. 99; Cl. Marc, *Institutiones morales Alphonsianae*, t. II, Romae 1891, n. 1535, p. 87; P. Gasparri, *Tractatus canonicus de Sanctissima Eucharistia*, vol. II, Parisiis-Lugduni 1897, n. 1080, p. 326.

²² P. Gasparri, *CJC Fontes*, t. VII, n. 4789, p. 310, ad 3.

rozróżnienie zwyczajnego i nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej.

1. Zwyczajny szafarz Eucharystii — kapłan

Zgodnie z kan. 845 § 1 zwyczajnym szafarzem udzielania Komunii świętej jest sam kapłan. Przez pojęcie kapłana rozumie się tak posiadających wyższy stopień kapłaństwa, czyli biskupstwo, jak niższy jego stopień — prezbiterat. Podkreślenie w kanonie, że sami kapłani są zwyczajnymi szafarzami Eucharystii, nie pozostawiało wątpliwości, iż ani diakon ani ktokolwiek posiadający święcenia niższe nie może być zaliczony do zwyczajnych szafarzy Komunii świętej.

Jednak zwyczajny szafarz Eucharystii nie mógł godziwie udzielać Komunii świętej gdzie i komu zechciał. Do tego, by mógł wiernym udzielić Komunii świętej, musiał mieć nad nimi władzę pasterską. Z KPK z 1917 r. taką władzę mieli:

1. miejscowi ordynariusze, a więc nie tylko biskup rezydencjalny, ale także administrator apostolski, wikariusz kapitulny, opat i prałat udzielny, wikariusz i prefekt apostolski oraz ich wikariusze generalni (kan. 198);

2. przełożeni wyżsi w zakonach kleryckich w stosunku do własnych podwładnych (kan. 845 § 1 i kan. 514 § 1);

3. zakonni przełożeni lokalni w stosunku do zakonników po ślubach, nowicjuszy oraz przebywających dniem i nocą w domu zakonnym (kan. 514 § 1);

4. proboszcz w stosunku do zamieszkałych w parafii na stałe lub czasowo oraz aktualnie przebywających w granicach parafii (kan. 451);

5. rektor seminarium w stosunku do przebywających w seminarium (kan. 1368);

6. rektor kościoła w przydzielonym mu kościele (kan. 482);

7. quasi-proboszczowie w swoich quasi-parafiach misyjnych (kan. 216 § 3; kan. 451 § 2 n. 1);

8. wikariuszowie: aktualny (kan. 471), ekonom (kan. 472), substytut (kan. 474), adiutor (kan. 475);

9. zwyczajny spowiednik zakonnic oraz jego zastępca (kan. 514 § 2);

10. kapelan wspólnoty zakonnej czy innej w stosunku do tych, dla których ustanowiony został kapelanem (kan. 464 § 2 i kan. 673).

Inni kapłani niż wymienieni wyżej mogli udzielać Komunii świętej za zezwoleniem. Zależało ono od tego, czy kapłan ma rozdáwać Komunię świętą w czasie Mszy świętej czy też poza Mszą świętą.

Zgodnie z kan. 846 § 1 w czasie sprawowania przez siebie Mszy

świętej celebrans może udzielać Komunii świętej, a jeśli celebryje on prywatnie — także bezpośrednio przed lub po. Prywatnym sprawowaniem Eucharystii nazywano Mszę świętą czytana i nie konwentualną. Celebryjący taką Mszę świętą, a więc i ubrany w strój liturgiczny, mógł nie tylko w czasie Mszy świętej, ale także przed lub po złożeniu Najświętszej Ofiary udzielić Komunii świętej.

Kan. 846 § 2 upoważniał kapłana obcego w danym kościele, by poza sprawowaniem przez niego Mszy świętej udzielił Komunii świętej za domniemaną zgodą rektora miejscowej świątyni. Istnienie takiej domniemanej zgody można było zakładać, ilekroć zachodziła potrzeba udzielenia Komunii świętej wiernemu, gdy tymczasem miejscowego duszpasterza akurat nie było i nie mógł tego uczynić.

Rektor kościoła mógł zezwolić kapłanowi na udzielenie Komunii świętej albo w sposób wyraźny (*explicite vel implicite*), albo w sposób milczący. W sumie kapłan otrzymywał uprawnienie do udzielania Komunii świętej albo z mocy samego prawa powszechnego, albo na skutek zezwolenia ze strony tego, kto mógł je dać.

2. Nadzwyczajny szafarz Eucharystii — diakon

Zgodnie z kan. 845 § 2, jedynym nadzwyczajnym szafarzem Eucharystii jest duchowny posiadający święcenia diakonatu. Jako nadzwyczajny szafarz diakon mógł udzielić Komunii świętej tylko za zezwoleniem ordynariusza danego miejsca albo proboszcza czy innego kapłana posiadającego prawa i obowiązki proboszczowskie.

Ordynariusz miejsca lub proboszcz mogli wydać takie zezwolenie, jeśli zachodziła poważna racja, żeby to nie zwyczajny szafarz Eucharystii, tylko diakon udzielił Komunii świętej w konkretnym przypadku. W praktyce dość szeroko rozumiano pojęcie przyczyny wymaganej kan. 845 § 2, by ordynariusz lub proboszcz mogli zezwolić diakonowi na udzielenie Komunii świętej. Przyjmowano, że przyczyna taka zachodzi, gdy kapłan mógłby udzielić Komunii świętej, ale musiałby wtedy pominąć inne zajęcia duszpasterskie albo przyszło zbyt wielu wiernych, aby sam celebryns czy też razem z obecnym kapłanem mógł ich wykomunikować bez zbytecznego przedłużania Mszy świętej. W przypadku nieobecności ordynariusza lub proboszcza diakon mógł domniemywać, że zezwalają mu oni na udzielenie Komunii świętej wiernemu, który chce przyjąć do serca Chrystusa z pobożności.

W nadzwyczajnych okolicznościach nie zawsze było możliwe stosowanie się do norm o szafarzu Eucharystii zawartych w KPK z 1917 r. Już w 1927 r. Kongregacja Soboru upoważniła ordynariuszy Meksyku do zezwalania wiernym świeckim, by w okresie prze-

śladowań religijnych zanosili Wiatyk umierającym²³. W Europie podczas drugiej wojny światowej, mając na uwadze zupełnie niezwykłą sytuację panującą w obozach koncentracyjnych, kapłani niekiedy dawali Eucharystię wiernym świeckim, także kobietom, by zanosili Ją uwieczonym duchownym i laikom, a szczególnie skazanym na śmierć. Tak działo się też w naszym kraju. Wiemy o tym z przeróżnych źródeł i dlatego nie ma co do tego żadnych wątpliwości.

III. Sobór Watykański II i przepisy posoborowe

1. Zwyczajny szafarz Eucharystii — biskup, prezbiter i diakon

Sobór Watykański II (1963—1965) został zwołany nie w celu zajęcia się prawem dotyczącym szafarza Eucharystii, ale wypowiedział się na temat biskupów, prezbiterów i diakonów, a także na temat, co mogą oni czynić w stosunku do sakramentu Eucharystii. — Biskup jest szafarzem łaski najwyższego kapłaństwa, szczególnie co do Eucharystii, którą sam ofiaruje albo troszczy się o Jej ofiarowanie (KK 26). — Współpracownikami biskupów są prezbiterzy, którzy uczestniczą na swoim stopniu święceń w urzędzie jedynego Pośrednika Chrystusa (Hbr 5. 1—10; 7, 24; 9, 11—28) i sprawują Najświętszą Ofiarę, działając w niej w zastępstwie (*in persona*) Chrystusa (KK 28). Na diakonów nakłada się ręce nie dla kapłaństwa, lecz posługi. Dlatego zadaniem diakona jest uroczyste udzielanie chrztu oraz przechowywanie i rozdzielanie Eucharystii stosownie do zlecenia kompetentnej władzy (KK 29).

Umieszczając zaraz na drugim miejscu, a przed wielu innymi zadaniami, właśnie funkcję przechowywania i rozdzielania Eucharystii, Konstytucja dogmatyczna o Kościele dała jasno do zrozumienia, że ta posługa jest dla diakona ważna i właściwa.

W ślad za postanowieniami soborowymi wyszły rozporządzenia wykonawcze, a wśród nich Motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* z 18 czerwca 1967 r. papieża Pawła VI²⁴, ustanawiające stały diakonat. Według nr 3 tego Motu proprio do diakona należy przechowywanie Eucharystii, udzielanie Jej sobie oraz innym, zanoszenie Wiatyku choremu, udzielanie ludowi błogosławieństwa puszką z Najświętszym Sakramentem.

Zważywszy, że w soborowej konstytucji dogmatycznej o Kościele i w Motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* udzielanie Komunii świętej jest widziane jako zadanie własne diakona, a sam

²³ M. Conte a. Coronata, *Interpretatio authentica Codicis Iuris Canonici et circa ipsum Sanctae iurisprudentia*, 1916—1947, ed. 2, Taurini 1948, p. 136 (845, 2).

²⁴ AAS 59 (1967) 697—704.

diakon nie jest nazywany nadzwyczajnym szafarzem Eucharystii, można było przypuszczać, że prawo o diakonie, o ile udziela on Komunii świętej, przechodzi pewną ewolucję²⁵.

Motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* jest bardzo ważnym dokumentem, bo zawiera nowe prawo o diakonacie stałym. Natomiast ważny dokument dotyczący Eucharystii to Instrukcja Kongregacji Obrzędów z 25 maja 1967 r. Instrukcja ta stwierdza, że rozdzielanie Komunii świętej należy w pierwszym rzędzie do celebransa Ofiary Eucharystycznej, któremu w razie potrzeby mogą pomóc inni kapłani lub diakoni²⁶. To postanowienie, stawiające na jednej płaszczyźnie kapłanów i diakonów jako szafarzy Komunii świętej, jest znaczące i wskazuje na przygotowywaną zmianę w przepisach o diakonie jako udzielającym Eucharystii²⁷.

Pewien krok w tej dziedzinie został dokonany w nowym Rytuale Rzymskim, a dokładniej w jego części O Komunii świętej i kulcie Tajemnicy Eucharystycznej poza Mszą świętą z 1973 r.²⁸. Rytuał ten dwukrotnie wymienia diakona jako pełniącego pewną funkcję w czynnościach liturgicznych. We wstępie do obrzędów udzielania Eucharystii poza Mszą świętą (nr 17) stwierdza ogólnie, że podawanie Komunii świętej wiernym, którzy o nią proszą, należy przede wszystkim do kapłana i diakona. Natomiast w przepisach wstępnych regulujących wystawienie Najświętszego Sakramentu podkreśla jasno i wyraźnie, że zwyczajnym celebransem nabożeństwa wystawienia Najświętszego Sakramentu jest kapłan lub diakon, który pod koniec adoracji, a przed schowaniem Najświętszego Sakramentu, błogosławi puszką lub monstrancją (nr 91 i 92).

W wyniku ustalenia tego przepisu liturgicznego diakon został zwyczajnym celebransem wystawienia Najświętszego Sakramentu. Dlaczego diakona określono najpierw zwyczajnym celebransem wystawienia, a nie zwyczajnym szafarzem udzielania Komunii świętej i to mimo, iż diakoni o wiele częściej udzielają Komunii świę-

²⁵ P. Hemperek, *Reforma święceń niższych i subdiakonatu*, Prawo Kanoniczne 16 (1973) nr 3—4, s. 221 i W. Góralski, *Charakter pastoralny instrukcji Kongregacji Sakramentów świętych Immensae caritatis z dnia 29 stycznia 1973 r.*, Prawo Kanoniczne 17 (1974) nr 1—2, s. 104 są zdania, iż od Motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* diakona można uważać za zwyczajnego szafarza Eucharystii. Jednak inne dokumenty Stolicy Apostolskiej wydane w tym samym czasie lub nieco później jeszcze nie określają tak diakona.

²⁶ Instr. *Eucharisticum Mysterium*, n. 31: AAS 59 (1967) 558.

²⁷ Nowy Mszał Rzymski opublikowany w 1969 r. wylicza różne czynności, które diakon może wykonywać w czasie sprawowania Mszy świętej (zob. np. nr 137 i 138), ale nie rozstrzyga kwestii, czy diakon jest zwyczajnym czy nadzwyczajnym szafarzem Komunii świętej.

²⁸ *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, De sacra Communione et de cultu Mysterii Eucharistici extra Missam*, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1973.

tej niż wystawiają Najświętszy Sakrament, trudno powiedzieć. Być może chodziło tu o dokonanie jedynie niewielkiej ewolucji w przepisach dotyczących uprawnień diakona.

Na nazwanie diakona zwyczajnym szafarzem udzielania Komunii świętej trzeba było czekać do stycznia 1976 r., kiedy to Kongregacja Sakramentów i Kultu Bożego, wyjaśniając przedłożone jej wątpliwości co do posługi diakona we wspólnocie prezbiterów, oświadczyła wyraźnie, że diakon jest zwyczajnym szafarzem Słowa Bożego, sakramentu Chrztu oraz Komunii świętej²⁹. Stało się to możliwe, ponieważ już wcześniej, bo w 1975 r. Papieska Komisja dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego wydała przygotowany Schemat Prawa O Sakramentach świętych³⁰, w którym stwierdza jasno i wyraźnie, że zwyczajnym szafarzem Komunii świętej jest kapłan i diakon³¹. Otóż przewidując wydanie w przyszłości takiej normy kanonicznej Kongregacja Sakramentów i Kultu Bożego nie wahała się z ustanowieniem przepisu liturgicznego, który antycypował to, co miało się znaleźć w Kodeksie Prawa Kanonicznego.

W ten sposób doszliśmy do kresu poszukiwań. Zauważmy tylko, że to uznanie diakona zwyczajnym szafarzem udzielania Komunii świętej nie dawało mu nowego uprawnienia co do tego Sakramentu. Diakon bowiem udziela Komunii świętej tak jak to czynił dawniej, ale dopiero teraz ta czynność diakona jest jego własną jako zwyczajnego szafarza Eucharystii, czyli ma nową rangę.

2. Szafarz nadzwyczajny — akolita, wierny świecki

Po Soborze Watykańskim II zmiana przepisów dotyczących szafarza Komunii świętej szła, rzecz można, w dwóch kierunkach: 1. wzmocnienia funkcji diakona jako szafarza Eucharystii, uznając go zwyczajnym szafarzem tego Sakramentu, o czym pisaliśmy dotąd oraz 2. poszerzenia kręgu nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej, czyli zezwolenia na udzielanie Jej przez te osoby, które wcześniej, przynajmniej w nowszych czasach, nie miały prawa rozdawania Komunii świętej, o czym chcemy traktować teraz.

W niektórych regionach Kościoła w okresie posoborowym wier-ni mieli trudności z przyjmowaniem Komunii z tego względu, że brakowało kapłanów czy diakonów jako szafarzy Eucharystii. Pa-

²⁹ X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, Roma 1974, vol. IV, n. 4429, col. 7150. Zob. K. Hoła, *Diakon jako szafarz Komunii świętej*, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 30 (1977) nr 202—205; L. Balter, *Nadzwyczajny szafarz Eucharystii*, *Ruch biblijny i liturgiczny* 31 (1978) nr 4, s. 207—214.

³⁰ *Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Schema Documenti Pontifici quo disciplina canonica De Sacramentis recognoscitur*, Typis Poliglottis Vaticanis 1975.

³¹ Can. 70 (CIC 845). § 1. Minister ordinarius sacrae Communionis est sacerdos et diaconus.

pież Paweł VI (1963—1978) uznał te okoliczności za odpowiednią rację do derogacji kan. 845 KPK z 1917 r. w tym mianowicie znaczeniu, żeby Komunii świętej mógł udzielać ktoś, komu kanon ten nie zezwalał na taką czynność liturgiczną. Jednak najpierw należało się zorientować w potrzebach partykularnych Kościołów. W tym celu Kongregacja Sakramentów opublikowała 30 kwietnia 1969 r. Instrukcję *Fidei custos*, w której zwróciła się do biskupów diecezjalnych, biskupów koadiutorów z pełnymi prawami i obowiązkami, opatów posiadających władzę rządzenia, prałatów, o ile są ordynariuszami miejscowymi, wikariuszów kapitulnych, wikariuszów i prefektów apostolskich, aby przedstawiali oni prośby Stolicy Apostolskiej, jeśli na ich terenie nie ma dostatecznej ilości szafarzy Komunii świętej względnie mają oni trudności z udzielaniem Eucharystii wiernym tego pragnącym. W takich okolicznościach Stolica Apostolska była gotowa upoważnić wyżej wymienionych ordynariuszów, by wyznaczyli oni do udzielania Komunii świętej subdiakona, tonsurata, zakonnika, zakonnicę, katechistę czy wiernego świeckiego — mężczyznę lub kobietę³². Instrukcja ta nie dawała uprawnień ordynariuszom miejsca, lecz wskazywała, jak wielkie Kościół ma rezerwy do wykorzystania przy udzielaniu Komunii świętej oraz zachęcała do starań o te uprawnienia, co zorientuje Stolicę Apostolską w potrzebie ustanowienia nowych szafarzy Komunii świętej.

Potrzebie tej zarządził papież Paweł VI w Motu proprio *Ministeria quaedam* z 15 sierpnia 1972 r.³³, poświęconym zmianom w prawie o święceńiach. W dokumencie tym zniesiono dawne święceńienia niższe oraz subdiakoniat, równocześnie ustanawiając posługi lektora i akolity³⁴.

Nowo ustanowiony akolita miał wspomagać diakona i usługiwać kapłanowi w wypełnianiu czynności liturgicznych, zwłaszcza podczas sprawowania Mszy świętej. Do niego też należało, jako do nadzwyczajnego szafarza, udzielenie Komunii świętej, ilekroć szafarze z kan. 845 KPK z 1917 r. są nieobecni lub nie mogą spełnić tej funkcji albo też do Stołu Pańskiego przystępuje dużo wiernych³⁵.

Dalszej zmiany przepisów o szafarzu Komunii świętej dokonała Kongregacja Sakramentów w Instrukcji o ułatwieniu komunikowania w niektórych okolicznościach *Immensa caritatis* z 29 stycznia 1973 r.³⁶. W Instrukcji tej Stolica Apostolska wychodzi z za-

³² S. C. pro Sacramentis, *Instr. De ministris extraordinariis Sacrae Communionis Eucharisticae administrandae*: X. Ochoa, dz. cyt., n. 3746, col. 5535.

³³ AAS 64 (1972) 529—534.

³⁴ Więcej na ten temat zob. P. Hemperek, dz. cyt., s. 209—228.

³⁵ M. pr. *Ministeria quaedam*, n. VI: AAS 64 (1972) 532.

³⁶ S. C. pro Sacramentis, *Instructio de Communionis sacramentali*

łożenia, że przyjęcie Komunii świętej nie powinno stawać się niemożliwe lub zbyt trudne z powodu braku odpowiednich szafarzy Eucharystii. I dlatego upoważnia miejscowych ordynariuszy, by osobiście lub przez delegowanego do tego biskupa pomocniczego albo delegata biskupiego zezwalali na udzielanie Komunii świętej w pojedynczym przypadku czy na pewien czas względnie na stałe, ale na stałe tylko wtedy, gdy przynagła konieczność. Takie zezwolenie biskupi mogli dawać odpowiedniej osobie, określonej imieniem i nazwiskiem. Osoba ta będzie udzielać Komunii świętej jako nadzwyczajny Jej szafarz³⁷.

Wspomniane tu dokumenty dotyczące tak zwyczajnego jak nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej posłużyły jako źródła przy redagowaniu nowego kanonu na ten temat.

IV. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Soborowa i posoborowa nauka Kościoła o szafarzu Eucharystii została ujęta w normę prawną kan. 910 Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II z 1983 r. Kanon ten, podobnie jak to czyni się od dawna, odróżnia w § 1 zwyczajnego, a w § 2 nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej. Paragrafy te pokrótce tu przedstawimy.

1. *Zwyczajny szafarz Eucharystii — biskup, prezbiter, diakon*

Według § 1 kan. 910 zwyczajnym szafarzem Komunii świętej jest biskup, prezbiter i diakon. Biskup i prezbiter mają władzę sprawowania Mszy świętej, a to jest coś więcej niż udzielanie Komunii świętej. Jeśli więc mogą czynić więcej, co wyraźnie stwierdza kan. 910, mogą też czynić mniej, czyli udzielać Eucharystii.

Jednak mieć prawo udzielania Komunii świętej to nie znaczy móc godziwie udzielić tego Sakramentu tu i teraz. Kan. 561 wyraźnie postanawia, że bez zgody rektora kościoła lub innego prawnego przełożonego nikomu nie wolno w kościele sprawować Mszy świętej, udzielać sakramentów lub celebrować innych funkcji liturgicznych. Oczywiście rektor kościoła może nie tylko zezwolić na udzielanie Komunii świętej w jego kościele, ale też sam Jej udzielić. Mając to na uwadze, za uprawnionych do rozdawania Komunii świętej uznaje się takie osoby:

quibusdam in adiunctis faciliore reddenda, Immensae caritatis: AAS 65 (1973) 264—271.

³⁷ AAS 65 (1973) 264. Instrukcja *Immensae caritatis* zawierała uprawnienia dla miejscowych ordynariuszy, a nie tylko obietnice przyznania takich uprawnień, jak Instrukcja *Fidei custos* z 30 kwietnia 1969 r.

1. miejscowy ordynariusz, a więc nie tylko biskup rezydencjalny, ale także administrator apostolski, administrator diecezji, biskup polowy mianowany zgodnie z konst. apost. *Spirituali militum curae* z 21 kwietnia 1968 r. Jana Pawła II, opat i prałat terytorialny, wikariusz i prefekt apostolski oraz ich wikariusze generalni (kan. 134 § 1);

2. wyżsi przełożeni w zakonach kleryckich w stosunku do określonych osób (kan. 134 § 1);

3. zakonnicy przełożeni lokalni oraz przełożeni instytutów życia apostolskiego w stosunku do ich domowników, czyli przebywających dniem i nocą w klasztorze (kan. 911 § 1);

4. proboszcz w stosunku do zamieszkałych w parafii na stałe lub czasowo, a także aktualnie przebywających w parafii (kan. 518, 528 § 2);

5. zastępujący proboszcza, to jest:

a) wikariusz parafialny przed ustanowieniem administratora parafialnego (kan. 541 § 1);

b) administrator parafialny ustanowiony przez biskupa, gdy proboszcz ma przeszkodę w wykonywaniu jego funkcji (kan. 540);

c) mianowani proboszczem in solidum (kan. 542);

6. rektor seminarium w stosunku do przebywających w seminarium (kan. 262);

7. rektor kościoła w swoim kościele (kan. 566);

8. quasi-proboszcz, który zarządza quasi-parafią, czyli jednostką administracyjną nie erygowaną jeszcze jako parafia (kan. 516 § 1);

9. wikariusz parafialny, jeśli jest mianowany do pomocy w prowadzeniu całego duszpasterstwa (kan. 545 § 2 i 548 § 2);

10. zwyczajny spowiednik zakonnic (kan. 630 § 3);

11. kapelan wspólnoty zakonnej czy innej w stosunku do wierznych powierzonych jego trosce duszpasterskiej (kan. 566 § 1).

Poza wymienionymi wyżej Komunię świętą może rozdzielać każdy celebrans Najświętszej Ofiary. Kiedyś specjalnie to podkreślano. Dziś nie ma takiej potrzeby, bo i tak wszyscy o tym wiedzą. Stwierdza się tylko wyraźnie, że celebrans „sam zaraz udziela wiernym Komunii świętej”³⁸.

Postawę kapłanów, którzy — choć obecni przy celebrowaniu Mszy świętej — wstrzymują się od udzielania Komunii świętej, pozostawiając ten obowiązek świeckim, Instrukcja *Inaestimabile donum*, n. 10, z 3 kwietnia 1980 r. uznaje za naganną, ponieważ dotykane świętych postaci, podejmowanie ich własnymi rękami jest przywilejem tych, którzy mają święcenia³⁹.

³⁸ *Instructio Generalis Missalis Romani*, n. 201 a. Zob. także Instr. *Eucharisticum Mysterium*, n. 31: AAS 59 (1967) 558.

³⁹ List Ojca świętego Jana Pawła II do wszystkich biskupów Kościoła o tajemnicy i kulcie Eucharystii z 24 lutego 1980 r., n. 11, s. 42.

Diakon jako zwyczajny szafarz Komunii świętej może udzielać Komunii świętej za zezwoleniem rektora miejscowego kościoła i może to czynić bez względu na obecność kapłanów i możliwość udzielania Komunii świętej właśnie przez nich. Obecnie wystarczy rozumna racja, by to nie sam kapłan, tylko diakon udzielił Komunii świętej w danych okolicznościach. Jak się zdaje, nie są już aktualne dawne warunki udzielania Komunii świętej przez diakona, który miałby to czynić: 1. w zastępstwie biskupa lub kapłana; 2. pod jego nieobecność i 3. w nadzwyczajnych okolicznościach, czyli w razie nagłej potrzeby lub konieczności.

Jedynie celebrans Ofiary Eucharystycznej nie może całkowicie wyręczyć się diakonem przy udzielaniu Komunii świętej, bo ma obowiązek sam to czynić, jakkolwiek może poprosić o pomoc właśnie diakona.

2. Nadzwyczajny szafarz Eucharystii — akolita i wierny świecki

W myśl § 2 kan. 910 nadzwyczajnym szafarzem Komunii świętej jest akolita i wierny świecki wyznaczony do pełnienia tej funkcji zgodnie z kan. 230 § 3.

A. Akolita

Akolita jest mężczyzną, który otrzymuje posługę akolitu od swego biskupa lub wyższego przełożonego zakonnego. Posługi tej udziela zgodnie z odpowiednim obrzędem⁴⁰ wszystkim tym, którzy zmierzają do przyjęcia kapłaństwa oraz tym wiernym, świeckim, których służba jest Kościołowi potrzebna.

Do akolity należy wykonywanie szeregu funkcji: 1. posługiwanie przy sprawowaniu Mszy świętej oraz innych czynnościach liturgicznych; 2. wystawienie i schowanie Najświętszego Sakramentu; 3. udzielanie Komunii świętej sobie oraz innym. Tylko ta ostatnia funkcja akolity interesuje nas tutaj.

Akolita — jako nadzwyczajny szafarz Komunii świętej — może udzielać tego Sakramentu w następujących okolicznościach:

1. zwyczajny szafarz Eucharystii, a więc biskup, prezbiter lub diakon jest nieobecny;

2. zwyczajny szafarz Eucharystii jest obecny, ale nie może udzielić Komunii świętej ze względu na stan zdrowia, podeszły wiek lub inne prace duszpasterskie;

3. nadzwyczajny szafarz Eucharystii jest obecny i nawet udziela

⁴⁰ *Pontificale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. De institutione lectorum et acolythorum. De admissione inter candidatos ad diaconatum et presbyteratum. De sacro caelibatu amplectendo*, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1973.

Komunii świętej, ale do Stołu Pańskiego przystępuje tak dużo wiernych, że bez pomocy akolity obrzęd sprawowania Mszy świętej znacznie by się przedłużył⁴¹.

Nie wszystkie te warunki muszą zachodzić równocześnie, żeby akolita w poszczególnym przypadku został poproszony o udzielenie Komunii świętej. Wystarczy, że zaistnieje przynajmniej jeden z nich. Czy w danej sytuacji istnieją warunki, by akolita mógł spełnić swoją posługę jako nadzwyczajny szafarz Eucharystii, osądza właściwy duszpasterz miejscowy, nie zaś akolita.

W krótkim czasie po opublikowaniu Motu proprio *Ministeria quaedam* zastanawiano się, czy akolita może zamieścić Komunię świętą chorym lub Wiatyk umierającym. Racja powątpiewania w tej materii tkwiła w braku wzmianki we wspomnianym dokumencie, że akolita może to czynić, co kontrastowało z takąż notatką zamieszczoną w Motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem*, n. 22, 3, a dotyczącą diakona⁴².

Wydaje się jednak, że przy rozpatrywaniu tej kwestii należało mieć na uwadze, oczywiście oprócz przeszkody ze strony zwyczajnego szafarza Eucharystii, przede wszystkim konieczność przyjęcia Wiatyku przez wiernego. Otóż ta konieczność wynika z prawa Bożego i jest właściwie większa od jakiegokolwiek innej, np. kiedy chodzi o przyjęcie Komunii świętej w okresie Wielkanocy czy przed zawarciem związku małżeńskiego. Jeśli więc Stolica Apostolska kogokolwiek wyposaży w uprawnienie komunikowania, to chodzi jej głównie o to, by obdarowany korzystał z tego uprawnienia na korzyść ciężko chorych, podając im Wiatyk. Tak więc z faktu przyznania akolicie prawa udzielania Komunii świętej można było i należało wnioskować, że może on komunikować nie tylko zdrowych i dobrze się mających, ale przede wszystkim chorych czy umierających.

Jakiegokolwiek wątpliwości w tej materii musiały zniknąć po opublikowaniu części Rytuału Rzymskiego z obrzędami udzielania Komunii świętej i kultu Eucharystii poza Mszą świętą, gdzie znajdujemy specjalny obrzęd do stosowania przez nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej⁴³. Jest bowiem specjalny obrzęd, z którego ma korzystać nadzwyczajny szafarz przy udzielaniu przezeń Komunii świętej chorym, zaś ciężej chorym — Wiatyku i dotyczy

---

⁴¹ Zob. Motu proprio *Ministeria quaedam*, n. VI: AAS 64 (1972) 532.

⁴² P. Hemperek, dz. cyt., s. 22.

⁴³ *Rituale Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, De sacra Communione et de cultu Mysterii Eucharistici extra Missam*, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1973, cap. II, p. 26—35.

to tak nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej, którym jest akolita, jak i nadzwyczajnego szafarza, który nie jest akolita⁴⁴.

Alumn, który po przyjęciu posługi akolitu opuszcza seminarium duchowne, nie może spełniać funkcji przysługujących akolicie, chyba że jego ordynariusz postanowi inaczej.

B. Wierny świecki

Wiernych nazywamy świeckimi, jeśli nie są duchownymi diecezjalnymi lub zakonnikami i są wcieleni przez chrzest w Chrystusa i ustanowieni jako lud Boży. Oni to stają się — na swój sposób — uczestnikami kapłańskiego, proroczego i królewskiego urzędu Chrystusowego, by ze swej strony sprawować właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele (KK 31 z kan. 204 § 1).

Według § 2 kan. 910 nadzwyczajnym szafarzem Komunii świętej jest akolita oraz inny wierny, który zostanie do tego wyznaczony zgodnie z kan. 230 § 3. W myśl tego ostatniego kanonu tam, gdzie to doradza konieczność miejscowego Kościoła z powodu braku szafarza Komunii świętej, wierni świeccy, jakkolwiek nie są akolitami, mogą rozdzielać Komunię świętą, byle zawsze zgodnie z przepisami prawa.

Wierni świeccy, którzy są zdolni do spełniania pewnej funkcji w Kościele, nie sami własną powagą podejmują się jej wykonywania, ale powoływani są do tego przez swych pasterzy (kan. 228 § 1; kan. 910 § 2). Do udzielania Komunii świętej upoważnia miejscowy ordynariusz osobiście lub przez wyznaczonego do tego kapłana. Jego funkcja polega na dwóch zadaniach. Najpierw ustala, czy w danych okolicznościach można dopuścić do pełnienia funkcji przez nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej, czyli zezwolić na udzielanie Komunii świętej komuś, kto z braku święceń czy posługi akolitu nie ma prawa tego czynić. Następnie — i to jest drugie zadanie — zezwala konkretnej osobie, by udzieliła Komunii świętej sobie lub innym wiernym, względnie zaniósła Komunię świętą chorym przebywającym w domu, zaś ciężej chorym — Wiatyk.

Zezwolenie takie może być udzielone: 1. w poszczególnym przypadku; 2. na pewien okres; 3. na stałe, jeśli przynagła konieczność w określonym kościele. Konieczność zaś zachodzi, jeśli:

1. nie ma biskupa, prezbitera, diakona lub akolity;
2. biskup, prezbiter, diakon lub akolita wprawdzie są, ale nie mogą udzielać Komunii świętej z powodu:

⁴⁴ *Rituale Romanum. De sacra Communione et de Cultu Mysteriorum Eucharistici extra Missam*, n. 54, p. 26: „Quando autem Ss. ma Eucharistia infirmis defertur ab acolytho, vel a ministro sacrae Communionis ad normam iuris deputato, servantur ritus qui sequuntur.

a) wykonywania innej posługi duszpasterskiej;

b) braku zdrowia lub starości;

3. rzesza wiernych przystępujących do Komunii świętej jest tak wielka, że sprawowanie Mszy świętej lub rozdzielanie Komunii świętej poza Mszą świętą zbytnio by się przeciągnęło bez pomocy dodatkowego szafarza Komunii świętej⁴⁵.

Warunki, od których zależy możliwość zezwolenia wiernemu świeckiemu na udzielanie Komunii świętej, różnią się w jednym punkcie w stosunku do tych, od jakich zależy możliwość udzielania Komunii świętej przez akolitę. Ten jeden punkt to właśnie obecność akolity. Jeśli bowiem akolita jest i spełnienie przez niego funkcji wystarcza do zaradzenia trudnościom, jakie zaistniały z udzieleniem Komunii świętej, wierny świecki nie uzyska upoważnienia do udzielania Komunii świętej. Oczywiście to samo należy powiedzieć, jeśli akolity nie ma, ale jest diakon lub kapłan. W takim przypadku nie zachodzi potrzeba ustanawiania nadzwyczajnego szafarza Eucharystii⁴⁶.

Kogo miejscowy ordynariusz może upoważnić do udzielania Komunii świętej? W Instrukcji *Immensae caritatis* podana jest taka kolejność osób, które można wyznaczyć do rozdzielania Eucharystii:

1. mężczyzna, który przyjął posługę lektoratu,
2. alumn seminarium duchownego,
3. zakonnik, ale jeśli chodzi o udzielanie Komunii świętej w jego wspólnocie zakonnej, to przełożony lub jego zastępca,
4. zakonnica, ale jeśli będzie udzielać Komunii świętej w jej wspólnocie, to przełożona lub jej zastępczyni,
5. katechista,
6. mężczyzna ochrzczony,
7. kobieta ochrzczona.

Miejscowy ordynariusz może tę kolejność zmienić, ale winien unikać takiego wyboru, który wywoła zdziwienie.

Analogicznie do sakry, jaką mają biskupi, do święceń prezbiterów i diakonów oraz do posługi akolity, wierny świecki, który ma być nadzwyczajnym szafarzem Eucharystii, otrzymuje to zlecenie według odpowiedniego obrzędu, jeśli tylko czas na to zezwala⁴⁷.

⁴⁵ Inst. *Immensae caritatis*: AAS 65 (1973) 266. I, I.

⁴⁶ Zob. Inst. *Inaestimabile donum*, n. 10, p. 7.

⁴⁷ *Instructio de Communionis sacramentali quibusdam in adiunctis faciliore reddenda*, Typis Polyglottis Vaticanis 1973, p. 11—13: *Ritus apparati a Sacra Congregatione pro Cultu divino*. Składają się one z czterech rozdziałów: I. *Ritus ad deputandum ministrum extraordinarium Sacrae Communionis distribuendae*: A. *Ritus intra Missam*; B. *Ritus extra Missam*, II. *Ritus ad deputandum ministrum Sacrae Communionis ad actum distribuendae*: III. *De ritu servando a ministro in ritu extra Missam adhibendi*. Obrzęd ten przeznaczony jest do przekaza-

Wierni świeccy, jeśli nawet tylko na pewien czas powierza im się specjalną służbę w Kościele, są zobowiązani do osiągnięcia odpowiedniej formacji koniecznej do należytego wykonywania swego zadania. Każdy bowiem nadzwyczajny szafarz Komunii świętej winien wyróżniać się żywą wiarą i dobrymi obyczajami oraz świecić odpowiednim przykładem nabożeństwa do Najświętszego Sakramentu. Poza tym nadzwyczajni szafarze Komunii świętej mają spełniać swoją funkcję świadomie, z całym oddaniem i pilnie (kan. 231 § 1).

Wierny świecki wyznaczony do udzielania Komunii świętej przez miejscowego ordynariusza przystępuje do wykonywania tej czynności w konkretnym przypadku, jeśli zleci mu ją ordynariusz lub proboszcz czy rektor miejscowej świątyni. Może mu jednak jej nie zlecić, gdyż na przykład zjawił się w kościele kapłan — gość czy diakon albo akolita, który może i chce udzielić Komunii świętej⁴⁸.

Zatem, by wierny świecki jako szafarz nadzwyczajny mógł udzielić Komunii świętej w konkretnych okolicznościach, musi być nie tylko wyznaczony do tego przez miejscowego ordynariusza, ale też ma być poproszony o spełnienie tej funkcji w danym przypadku przez proboszcza czy rektora kościoła. Oczywiście proboszcz rektor czy ewentualnie sam celebrans prosi o pomoc w udzieleniu Komunii świętej tylko kogoś, kto został do tego upoważniony przez miejscowego ordynariusza.

Zakończenie

W Polsce przepisy dotyczące szafarza Komunii świętej ulegają pewnym zmianom, które jednak nie są takie same, jak w prawie powszechnym.

Po opublikowaniu Motu proprio *Ministeria quaedam* papieża Pawła VI z 15 sierpnia 1972 r. i zezwoleniu w tym dokumencie akolitom na udzielanie Komunii świętej biskupi polscy zebrani na 134 Konferencji Plenarnej w Warszawie postanowili, że z uwagi na charakter naszego duszpasterstwa nie zezwalają akolitom na wykonywanie powyższych uprawnień dotyczących Eucharystii⁴⁹.

Mogły istnieć dwie racje zajęcia przez Episkopat Polski takiego stanowiska: 1. nie zachodzą u nas przypadki konieczności, w jakich nadzwyczajni szafarze mogą udzielać Komunii świętej, gdyż

---

zywiania szafarstwa Eucharystii mężczyznom, ale łatwo może być dostosowany do przypadku, gdy nadzwyczajnym szafarzem Komunii świętej ma zostać kobieta.

⁴⁸ Instr. *Inaestimabile donum*, n. 10, p. 7.

⁴⁹ Zarządzenie to znalazło swój wyraz także w Instrukcji w sprawie posług oraz święceń udzielanych w Seminarjach Duchownych wydanej dnia 25 stycznia 1973 r. przez Stefana Kard. Wyszyńskiego, Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski.

jest wystarczająca ilość biskupów, prezbiterów i diakonów; 2. zachodzi obawa, że ustanowienie nadzwyczajnych szafarzy Eucharystii wywoła w naszym kraju zdziwienie wiernych.

W wyniku uchwały powziętej na 134 Konferencji Episkopatu Polski akolici w naszym kraju nie udzielali Komunii świętej aż do wydania nowej instrukcji w tej samej sprawie. Jeszcze bowiem przed wejściem w życie nowego Kodeksu — mianowicie 4 maja 1982 r. — biskupi polscy zebrani na 184 Konferencji Plenarnej postanowili, że: „n. 15. Akolita jest szafarzem nadzwyczajnym udzielania Komunii świętej w przypadku, gdy ci, którzy są do tego zobowiązani na podstawie kan. 845 (KPK z 1917 r., bo obecnie kan. 910 — dopisek mój — MP), albo nie mogą tego obowiązku wypełnić z powodu choroby czy podeszłego wieku, albo zajęci są posługą duszpasterską, albo też, gdy liczba przystępujących do Komunii świętej jest tak wielka, że odprawienie Mszy świętej znacznie by się przedłużyło”⁵⁰. W takich okolicznościach akolita może udzielać Komunii świętej tak w czasie Mszy świętej, jak poza nią.

Na odstąpienie Episkopatu Polski od poprzedniej decyzji zabraniającej akolicie udzielania Komunii świętej w Polsce wpłynęły zapewne dwie racje: 1. w ciągu ostatnich lat szeregi duchownych zmniejszyły się, zaś rzesza przyjmujących Komunię świętą, szczególnie po 13 grudnia 1981 r., wzrosła, dlatego zaistniała potrzeba, by więcej szafarzy udzielało Eucharystii; 2. znikły dawne obawy, że udzielanie Komunii świętej przez akolitów może prowadzić do nadużyć czy wywoła zdziwienie.

184 Konferencja Episkopatu Polski nie zajęła się możliwością udzielania Komunii świętej przez wiernych świeckich⁵¹. Znaczy to, że w tej dziedzinie należy się kierować prawem powszechnym, to jest kan. 910 § 2, kan. 230 § 3 oraz Instrukcją *Immensae Caritatis* z 29 stycznia 1973 r. Kongregacji Sakramentów. Prawo to upoważnia tylko miejscowego ordynariusza (nie zaś każdego proboszcza), by zezwolił na udzielanie Komunii świętej innym szafarzom, ilekroć zachodzi taka potrzeba, a nie ma na miejscu kapłana, diakona lub akolity⁵².

⁵⁰ Zmodyfikowana Instrukcja w sprawie posług oraz święceń udzielanych w Seminarium Duchownym z 4 maja 1982 r., Kielecki Przegląd Diecezjalny 59 (1983) nr 1, s. 15.

⁵¹ J. Dyduch, *Udział świeckich w kulcie liturgicznym w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 38 (1986) nr 1, s. 21 uważa, że w Polsce można by zastanowić się nad ewentualnością udzielania Komunii świętej przez wiernych świeckich ludziom obłożnie chorym, przebywającym w domach, którzy pragną często albo nawet codziennie przyjmować Eucharystię, a duszpasterze nie są w stanie takich prośb wypełnić.

⁵² *Rituale Romanum, De Sacra Communione et de cultu Mysterii Eucharistici extra Missam*, n. 17, p. 12.

De ministro Sacrae Communionis

In articulo proemium, quattuor partes, conclusio et argumentum lingua latina exaratum, habentur.

Proemium distinctionem inter ministrum Sacrificii Eucharistici seu episcopum vel presbyterum Sanctissimum Sacramentum conficientem et ministrum Sacrae Communionis seu Sanctissimum Sacramentum distribuentem sed non conficientem, sublineat.

In parte prima articuli ius vetus a Christo Domino Summo Legislatore usque ad Codicem Iuris Canonici Benedicti XIV exhibetur.

Altera in parte canones Iuris Canonici 1917 anni de ministro Sacrae Communionis breviter exponuntur.

Tertia in parte ius Concilii Vaticani II et praescripta postconciliaria explicantur.

Ultima pars ius viciens de ministro Sacrae Communionis habet.

In fine articuli ius particulare seu Poloniae obligans praesentatur. Sciendum est enim nostra in patria laicum sive virum sive mulierem facultatem Communionem distribuendi non habere.